

בס"ד, י"ג כסלו התשפ"ו

זבחים פ' – תערובות דם חטאת ועולה, ודיון בשיטת רבי אליעזר האם יש בילה'

שאלות:

1. האם ייתכן מצב שבו עוברים גם על בל תוסיף וגם על בל תגרע באותו מעשה?

מחלוקת "בל תוסיף" ו"בל תגרע", ודיוקים נוספים בשיטת רבי אליעזר

הדף פותח בהמשך המשנה מהדף הקודם, שעוסקת בדיני תערובות דמים.

○ **המשך דיני המשנה:**

- דם שטעון **מתנה אחת** שהתערבב בדם שטעון **מתנה אחת** (כגון דם בכור בדם מעשר) – ינתנו במתנה אחת.
- דם שטעון **ארבע מתנות** שהתערבב בדם שטעון **ארבע מתנות** (כגון דם עולה בדם שלמים, ששניהם תחתונים) – ינתנו במתן ארבע.
- כאשר התערבב דם שטעון **ארבע מתנות** (כמו עולה) בדם שטעון **מתנה אחת** (כמו בכור), נחלקו התנאים:
 - **רבי אליעזר**: יש לתת ארבע מתנות.
 - **רבי יהושע**: יש לתת מתנה אחת בלבד.
- **רבי אליעזר** טוען שמתנה אחת תהווה "בל תגרע" מהעולה, ו**רבי יהושע** טוען שארבע מתנות יהוו "בל תוסיף" לבכור. **רבי יהושע** מדגיש ש"בל תוסיף" הוא איסור במעשה אקטיבי, בעוד "בל תגרע" הוא ב"שב ואל תעשה", ולכן הוא חמור פחות.
- הגמרא מביאה שוב את דברי **רבי אלעזר** (כמו בדף ע"ז), שאומר **שרבי אליעזר**, כשהוא מתיר להקריב את שאר הכוסות לאחר שכוס אחת כבר קרבה (מדין "תולין"), הוא מתיר את זה רק "שנים שנים", ולא אחד אחד.
- הגמרא מסבירה למה המשנה הייתה צריכה להביא את המחלוקת הזאת גם לגבי תערובת איברים וגם לגבי תערובת כוסות דם. אם המחלוקת הייתה נאמרת רק באיברים (שהם לאחר הכפרה), היינו חושבים שאולי בכוסות דם (שהם עיקר הכפרה) **רבי אליעזר** יחמיר. ולהפך, אם היא הייתה נאמרת רק בכוסות, היינו חושבים שאולי באיברים **חכמים** יקלו להקריב את השאר. לכן, היה צורך בשני המקרים.

2. רמי בעל תחנת דלק מערבב מים בדלק, האם בזמן הגמרא כבר היו רמאים כאלה?

בירור שיטת רבי אליעזר בדין "יש בילה":

הגמרא דנה בשיטת **רבי אליעזר**, שקשורה גם לדעת **רבי אליעזר** במשנתנו, דרך משנה ממסכת פרה שעוסקת בצלוחית של מי חטאת שנפלו לתוכה מים רגילים. **רבי אליעזר** אומר שכדי להזות על אדם טמא מהתערובת הזאת, יש להזות שתי הזאות. **חכמים**, פוסלים את כל התערובת (הם סוברים ש"יש בילה", כלומר הנוזלים מתערבבים באופן אחיד, אבל מכיוון שהזאה צריכה שיעור, ושתי הזאות לא מצטרפות, התערובת פסולה כי לא

ניתן לוודא שבהזאה שלנו יש שיעור ממי החטאת הכשרים). הגמרא מנסה להבין את ההיגיון בשיטת **רבי אליעזר**.

- אם **רבי אליעזר** סובר ש"אין בילה" (הנוזלים לא מתערבבים באופן אחיד), איך שתי הזאות עוזרות? אולי שתי ההזאות יהיו רק מים.
- לכן, הוא חייב לסבור ש"יש בילה". אבל אם ככה, אם "הזאה לא צריכה שיעור", למה צריך שתי הזאות? ואם "הזאה צריכה שיעור", מי אמר שבשתי ההזאות יחד יש מספיק מי חטאת?
- **שלוש שיטות אמוראים בהסבר רבי אליעזר:**

1. לדעת **ריש לקיש: רבי אליעזר** סובר "יש בילה" ו"הזאה צריכה שיעור", וההזאות מצטרפות. המקרה הוא של "אחת באחת" (שיעור הזאה כשר התערבב בשיעור הזאה פסול), ולכן שתי הזאות מבטיחות שיעור מלא.
2. לדעת **רבא: רבי אליעזר** סובר "יש בילה" ו"הזאה לא צריכה שיעור". הזאה אחת מספיקה מהדין. שתי ההזאות הן **קנס**, כדי למנוע מאנשים "להרוויח" מכך שהם יוכלו להרבות את מי החטאת שלהם במים פסולים.
3. לדעת **רב אשי** (לפי הגירסה ברש"י): הוא מתבסס על לשון המשנה "מים כל שהוא תנן". לדעתו, **רבי אליעזר** סובר "אין בילה" וגם "הזאה לא צריכה שיעור". הסיבה לשתי ההזאות היא לא קנס, אלא ספק: מכיוון ש"אין בילה", בהזאה אחת ייתכן שיצא רק מה"כל שהוא" של המים הפסולים. אבל בשתי הזאות, בהכרח לפחות באחת מהן יהיה גם מהמים הכשרים.

3. לגדי כהן התערבב דם חטאת עם דם עולה, יש מצב לתקן את הבעיה?

קושיות על שיטות האמוראים בדעת רבי אליעזר

הגמרא ממשיכה ומקשה על שיטות האמוראים שראינו קודם.

- **קושיה על ריש לקיש:** הגמרא מביאה ברייתא שבה **רבי** אומר במפורש שלדברי **רבי אליעזר**, "הזאה כל שהוא מטהרת", כלומר היא לא צריכה שיעור – בניגוד להסברו של **ריש לקיש**. (לכן, שיטת **רבי אליעזר** חייבת להתבאר או כשיטת **רבא** או כשיטת **רב אשי**).
- **קושיות על רב אשי (שסובר שלרבי אליעזר "אין בילה"):** הגמרא מקשה על ההסבר הזה ממספר ברייתות, שבהן פסיקת **רבי אליעזר** הגיונית רק אם מניחים ש"יש בילה":

 1. **ברייתא ראשונה (ניתנין למעלה ולמטה):** **רבי אליעזר** אומר שבתערובת דם חטאת (עליון) ודם עולה (תחתון), ייתן למעלה ואז למטה, ו"התחתונים עלו לו". **הגמרא מקשה:** אם "אין בילה", איך הוא יודע שנתן מהדם הנכון במקום הנכון? **הגמרא מתרצת** שמדובר במקרה שיש רוב של דם עליון, והוא נותן למעלה כמות הגדולה משיעור הדם התחתון, ככה שבוודאי נתן גם מהחטאת. מה שנאמר ש"התחתונים עלו לו" הכוונה היא רק לשירי הדם של החטאת והעולה לא עלתה לו.
 2. **ברייתא שנייה (נתן למטה תחילה):** במקרה דומה של עירוב דם חטאת ועולה, שבו הכהן נתן בטעות קודם למטה, **רבי אליעזר** אומר שיחזור וייתן למעלה, ו"התחתונים עלו לו". **הגמרא מתרצת** גם כאן באותו אופן: מדובר ברוב דם עליון, ורק החטאת עלתה לו. מה שנאמר ש"התחתונים (לכאורה עולה) עלו לו", הכוונה היא לשירי הדם של החטאת.

3. **ברייתא שלישית (נתן למעלה תחילה):** באותו מקרה אבל שנתן למעלה, **כולם מודים** (גם **חכמים**) שיחזור וייתן למטה, ו"אלו ואלו עלו לו". לכאורה, זו הוכחה שגם **רבי אליעזר** מודה ל"יש בילה" (כי אם גם העולה עלתה לו, חייבים להניח שנותר מדמה למטה). הגמרא **דוחה** את הקושיה: כי מה שנאמר ש"אלו ואלו עלו לו" נאמר רק לדעת **חכמים**. לשיטת **רבי אליעזר**, ייתכן שרק החטאת עלתה לו.

○ **בירור מהמשנה שלנו:** בסוף הדף, הגמרא מנסה להוכיח ש"יש בילה" מהמשנה שלנו, מהדינים של "מתנה אחת במתנה אחת" ו"ארבע בארבע". הגמרא דוחה את הראיות, ומציעה שייתכן והכוונה במשנה שהדמים שהתערבו היו מדוייקים וצריך לתת מתנה נפרדת עבור כל קורבן וקורבן שהתערב. בסוף, הגמרא מקשה מהמקרה של "מתן ארבע במתן אחת". אם נסביר גם כאן שמדובר בתערובת מדוייקת, למשל שהיה דם בכור רק בכמות של מתנה אחת, לא תהיה מובנת טענתו של **רבי יהושע** כלפי **רבי אליעזר** על "בל תוסיף", שהרי הוא לא יכול להוסיף משהו שאין ויש רק כדי מתנה אחת מדם הבכור!

והגמרא תמשיך לדון בזה בדף הבא.